

ప్రథమ ముద్రణము :—1951.
సర్వ స్వామ్యములును గ్రంథకర్తవి,
వెల ప్రతికి ఎనిమిది అణాలు.

ప్రచురణ :—
విద్యా వేదము వేంకట కృష్ణ శర్మ,
66, సామిపిళ్ల వీధి,
చూళ : మద్రాసు-7.

శ్రీ

శ్రీ రు భ ం గ ము

Uru bhanga mu

(శ్రీ భాగవత మహాకవి కృతికి)-

Sri Bhagavata mahakavi

(సంకల్ప వాదము)

14519

అంధ్రీక

విద్యా వేదము వేంకటేశ్వరస్వామి.

శ్రీ శ స్తి

—○—

కాళిదాస మహాకవిచే గీర్తింపబడిన భాసమహాకవి రచించిన నాటకచక్రములో “ఊరుభంగ” మొకటి. ఇంపు భీమసేనుడు దుర్యోధనుని యూరుపుల భంగమొనర్చి తన ప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్చుకొనిన గాఢ ప్రధానకథావస్తువు. అలంకారికుల వ్యాయోగ లక్షణము దీనికి సరిపోవు చున్నందున ఏతత్కవి రచించిన యితరదృశ్యమగు ‘మధ్యమ వ్యాయోగము’వలె నిదియు వ్యాయోగ మగునని గ్రహింపవలసి యున్నది.

దృశ్యకావ్యములోని వస్తు వెట్లున్నను తుద కయ్యది సుఖాంతమై యుండవలెనని చాలమంది కవుల యభిప్రాయము కాని విషాదాంత దృశ్యములు కూడ నుండవచ్చునను సంగతి నీ “ఊరుభంగము” తెలుపుచున్నది నాట్యదర్పణమును రచించిన రామచంద్ర, గుణచంద్రులు—హేమచంద్రుని శిష్యులు విషాదాంతనాటకము లుండవచ్చునని చాటి యున్నారు. రసము లన్నింటివలనను గలుగునది విగళితవేద్యాంతరమగు నానందమే కావునను, ప్రేక్షకులు నాటకములఁ జూచుట సుఖానుభూతికే యగుటవలనను విషాదాంతములు విషిద్ధములు కావని గ్రహింపవలెను

భాసుని “ఊరుభంగము”ను చిత్రించు దృశ్యకావ్యములతోఁబాటు తిరువనంతపురమునందలి సంస్కృతగ్రంథ మండలివారు మహామహోపాధ్యాయ, శ్రీ త. గణపతిశాస్త్రిగారి పర్యవేక్షణమునఁ బ్రకటించిరి. ఏదవ దీనిని శ్రీ చిలకమర్తి—శ్రీ నరసింహ కవిగారు తెలిఁగించిరి : సుప్రసిద్ధ పండితకవులగు శ్రీ వేదం-వేంకటకృష్ణశర్మగారి రిప్పుడు దీని నాంధ్రీకరించి ప్రకటించుచున్నారు.

శ్రీ లక్ష్మీ నరసింహకవిగారి యనువాదములు ఇప్పుడు సామాన్య లకు లభ్యములు కావు సంస్కృతభాషా పరిచితి లేని తెలుగువారికి భాస నాటకముల వైశిష్ట్యమును తెలిసికొనుటకు వాని యనువాదములు కావలసి యున్నవి. వానిని సంస్కృతాంధ్రములలో విద్వాంసులయి, చక్కని కవిత్వము కెప్పుడలవారు తెలియింపఁబూనుకొనుట మెచ్చఁదగిన యంశము.

శ్రీ మేకటకృష్ణశర్మగారి వఱకే మహాకవి దిద్దాగుని 'కుంద మాల'ను తెలియించి అంధుల యాదరమునకుఁ జాత్రులైనారు. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమునా రా గ్రంథమును పట్టపరీక్షకుఁ బఠనీయముగ నిర్ణయించి శ్రీ శర్మగారిని గౌరవించినారు అనర్గళభారతో ఆంధ్రగీర్వాణము అందు చక్కని కవిత నాగింపఁగల కొలఁదిమందిలో శ్రీ శర్మగారి రోజులుః పలయుచోట్ల జానుతెలుగు పదములను కూర్చును రిసానుగుణమగు రచనను సాగించిన శ్రీ శర్మగారి యీ రచన మధురతర మనుటకు సందేహములేదు. మచ్చునకు రెండుదాహ్యములు—

మూలము—

ఆక్షిప్త లాజలముఖోల్లిఖితైః శరీరైః
నిర్ధారితాంసహృదయా స్మృతలప్రహరైః
దాస్యామి సంయుగ హతా న్వరథాశ్వనాగాః
స్వర్గానుయాత్ర పురుషాం ప్రథ పాప్తాపుత్రాః॥

అనువాదము—

గీ. హరిముఖః బాంధుసుతుల దేహములు దున్ని
ముసలిమున వారి యంసోరములను దంచి,
రథగజాశ్వాలతో నని మ్రుందఁజేసి
పంపుదును నిను వెనుకొన న్వరమునకు.

IV

మూలము—

భిన్నా మే భ్రుకుటీ గదానిపతితైః
 వ్యాయుధకాలోత్థితైః
 ర్వక్షస్యత్పతితైః ప్రహారదుదిరైః
 ర్హారాపకాశో హతః
 పశ్యేమా ప్రణకాంచనాజదధరా
 పర్యాప్తకోభౌ భుజౌ
 భర్తా తే నపరాజ్ఞుభో యుధి హతః
 కిం శక్రియే రోధిషి॥

అనువాదము—

చ. బెడిదపుఁటోరిలో భ్రుకుటీ
 బెట్టిదమో గద ప్రస్నిపోయె. నా
 కడిఁదియురమ్ము గాయములఁ
 గాతెడు నెత్తురు హారదేశముం
 దొడరె, బలాతిదోర్మగిఁ గ
 నుంగొనుమీ ప్రణకాంచనాంగదా
 లదరె, ననిం బరాజ్ఞుభత
 నందఁడు నీపతి యేల చింతిలకా ?

శ్రీ శర్మగారి కవికాతత్త్వమును గుర్తించుటకుఁ బయి యుదాహృ
 తులు చాలును. ఇట్లు రసవంతములుగ గ్రంథములను రచింపఁగల
 శ్రీ వేంకటకృష్ణశర్మగారి క్లే యపూర్వగ్రంథములను వెలయించుచు ఆంధ్ర
 భాషామతల్లిని సేవించుచుండురుగాక :

భాషాసేవకుఁడు

మదరాసు }
 ౧.9.51 }

బులుసు వేంకటరమణయ్య.

అపతారిక

భాస మహాకవి నాటక చక్రమున నీ 'యూరుభంగ' మొక యేకాంకి కము. ఇంగ్లీషి యతివృత్తము మహాభారత సంగ్రహాంత్య కథాభాగము. రూపక లక్షణానుసార మియ్యది 'వ్యాయోగము' 'సాహిత్యదర్పణము'న చకమాపకమున. 'వ్యాయోగ' లక్షణ మిట్లు చెప్పబడినది.

'వ్యాతేతివృత్తో వ్యాయోగః స్వల్ప ప్రీతిన సంయుతః
హీనో గర్భవిమర్శాభ్యాం నరై ర్భూతి రాశితః
ఏకాఙ్క్య చవేదప్రీతి మితి సమరోదయః
తైశ్చి వృత్తి రహితః ప్రవ్యాత స్తత్ర నాయకః
రాజస్వి రథ దివ్యోవా భవేద్ధీరోద్ధతశ్చ సః
హాస్య శృంగార శాస్త్రేభ్య ఇతరేశాంగినో రసాః'

ఈ లక్షణములన్నియు 'ఉరుభంగము'నఁ గాననగును. ఏకాంకి దృశ్యములలో దీని కొక విశిష్టస్థానము గలదు. భాషా శాస్త్రసముననే కాక, నాటక కళా పోషణమునను గవి మిగులఁ జొరవక్యమును బ్రదర్శించెను. భాసుఁడు, కావ్యశైలిలోఁ గడుంగడు నిపుణుఁడని యాతని గద్య పద్య రచనలు చెప్పకయే చెప్పుచున్నవి.

ప్రాచీన నాటకములకు భిన్నముగ నాటకకర్త పదవిధాన రూపక భయంకర దృశ్యమును దుడిచి బ్రవేశపెట్టి, మర్యాదలు యపజయప మృత్యువులతో నీ నాటికను విషాదాంతముగ ముగించెను. దీనిబట్టి సంప్ర దాయజ్ఞులగు నాటకకర్తలు గూడ, ఇట్టి నాటకములను రచింప సమకట్టి రవి మన మూహింపవలసి యున్నది. విషాదాంత దృశ్యములును గొందఱి మతమున సమ్మతములు.

అంకావతరణములోని యిరువురు వీరభటుల సంగ్రామ ఎరిసము శ్రవ్యకావ్య ధోరణిలోఁ బడుటచే, భాసుని తక్కిన నాటకములలోకంటె బిటుత్వముగల శబ్దశాలముతో రచన మించుక జటిలమైన రసానుగుణముగ నెనలారుచున్నది.

VI

నాటకకర్తచే జేయబడిన మార్పులు

1. మహాభారతమున నర్జును నైగవే భీముడు మర్యోదనుని తోడం బడి గొట్టినట్లుండ, నిందది కృష్ణుని నైగవే జరిగినట్లు జేయబడినది.
2. మహాభారతమునఁ బ్రేక్షకులలో ద్వైపాయన విమరులు పేర్కొనఁబడలేదు; ఇందుఁ జేర్కొనఁబడితి.
3. మహాభారతమున గదాయుద్ధానందము గూడ ధృతి రాష్ట్రములు శమంతపంచకములకు రాక, హస్తినపురి నున్నట్లుండి. నీయు నుద్దియుఁడు దోడ్కొనరా, గాంధారి ధృతరాష్ట్రము విజయంగముననుపచ్చినట్లు జేయఁబడినది.
4. మహాభారతములోఁబలె గాక, యిందు మర్యోదనుని స్వభావ మత్యుక్తమముగఁ జిత్రింపఁబడినది :—

౧. మహాభారతమునందుపలె, నిందు శ్రీ కృష్ణుని నిందింపఁడు.

౨ తన యవినయ కృత్యములకుఁ బశ్చాత్తప్తఁ డగును.

౩ పాండితుని బ్రతుకనిచ్చుని వేడుకొనుచు బుద్ధేవు నోడఁబడును.

౪ సక్రమముచ్ఛముగఁ గాక, వంచనముగఁ గూలితివని బలరాముఁ డన్నపు డెంతయుఁ దృప్తి నొందును

౫ నిశానమయమునఁ బొండవుల సహాయమునని యశ్వత్థామ ప్రతినిఁ గైకొన్నపు డతఁ డేమాత్రము సంతసము వెలిపుచ్చక పోవుటయుండ, నతని నాయుద్యమమునుండి మరలింపఁ బ్రయత్నించును.

6. మహాభారతములోఁపలె నశ్వత్థామ ప్రతిజ్ఞాపూరణానంతరము గాక, సుమోధనుఁ డిందు ముందే మరణించినట్లు చూపఁబడినది.

ఆంధ్రమునందములు

భాస నాటక చక్రములోని అక్కిన వానిలోఁ గొన్నింటిని సుప్రసిద్ధి లగు కవులెందఱో తెలిగించిరి. కాని, యీ 'యూరుభంగము'—పెక్కుర

VII

దృష్టి నాకర్తించినట్లు కనబడదు. కావున, దీని మన తెనుగువారి కుపా
యసముగ నందించును సుత్సాహముతో జేక నయిన ట్లాండ్రికరించితి.
ఈ వ్యామోగము పర భూమిని భీష్మ కరుణ రస సమ్మిళితము. అందు
మొదటిది ప్రధానము; తక్కినవి యుగములు. ఈ రసముల నాయాయి
అట్లులఁ బోషించుటతో బాటుని సామర్థ్య మత్యద్భుతముగ బాసించినది.
అట్టి ఘట్టములలో నేని నదిని మిదుగు జాడలలోనే నడిచి రసోచిత
కల్పకాలావస్థకృత సేయఁ తప్పినది కాదు. విజ్ఞులకు మించలి గుణ
లేకముం గ్రహించిననాడు నాకృషి చరితార్థమై వెలయఁగలదు.

రక్త త్రి జ్ఞాత

నాయకును, నారచనలయెడను చిరుకుఁ గల యమితాదరాభిమాన
ములం బు స్కరించుకొని, యీ కృతని ద్వితీతముగఁ బ్రకటింపఁ జేయు
విధులొటముతో సహజాలసస్వభావుడ నగు నన్నుం బుంకొల్పిన మన్మ
ప్రసన్నముగఁ శ్రీ పదుర్ని చెంగల్రాజుగారి కెంతయు నేని ఋణపడి
యాన్నాడను. ఈ రాగితవుఁ గిలపు దినములలోఁ దమంత వ్యయప్రయా
సల కోర్చి దీని కగు పత్రి స్తంభమును సంకరించి యిచ్చిన యుదారస్వ
భావులు శ్రీ రామదాసు చౌదరి, బి. పి. గారి యుపకృతి ముఖవరానిది.
సాహితీసేవకే తమజీవిత మంతితి మొనర్చినవారగుట, ఈ యనువాదవిష
యము నాలించినంతన, స్వయముగ ముచ్చటపడి, గ్రంథమం బుకీలింపి
మ్రోశస్త్రి వ్రాసి యొనంగిన చిహితాగ్రణులు వివృతమీపద్రులు బ్రహ్మ శ్రీ
బులును వేంకటచమణమ్యుగారి మిత్రవాత్సల్యత కొనియాడఁ దగినది.
వీరికెల్లరకు గృతజ్ఞతా పూర్వకముగ వందనము లర్పించుచున్నాడను.

10-9-1951 }
వచనాను }

వేదము వేంకట కృష్ణ శర్మ.

సమర్పణము

కలిదేవ! మహాభారత

కలిదేవా! యూరుభంగ కావ్యము మత్సం

కలితానువాద మమితో

త్కలికాత్మను నిడితి నీ పద ద్వయః గౌనుమా : ||

గ్రంథకర్త.

ఈ రూపకమున వచ్చుపాత్రలు :—

పురుషులు :

భటులు

బలిదేవుడు :—(దుర్యోధనునకు గదా యుద్ధమున గురువు)

దుర్యోధనుడు :—(కురురాజు)

దృతరాష్ట్రుడు :—(దుర్యోధనుని అనకుడు)

దుర్జయుడు :—(దుర్యోధనుని పుత్రుడు)

అశ్వత్థామ :—(ద్రోణ పుత్రుడు)

స్త్రీలు

గాంధారి :—(కురురాజు అనని)

దేవేరులు :—(కురురాజు మహిషులు)

క్రి. రు. భ. గ. ము (భాగవతకమునకాంధ్రానువాదము)

(నాన్యంతమున సూత్రధారుడు ప్రవేశించును)

సూత్రధారుడు :—

సీ. * సురనదీసూనుండు గురుడును వీరమ్ము ;

లల జయద్రథభూషణ దరయ జలము ;

శకునిహృదం, బంగజనవతి ద్రౌణి కృ

పుర్ కేశూర్, నక్రములును, మీలు ;

పాఠాంతరములు :—

1 * గురుభీష్ముల్ తటముల్ ; జయద్రథుడు ప్రాకౌన్సీరు : గాంధారభూ

వరుడావర్తము, ఖంగనక్రమకిలాల్ భాస్వత్సుత ద్రౌణి, ల

ద్ధుర శక్తుండు కృపుండు ; వెల్లికురునాథుం ; దత్తపుక సైకతం

బరుదొ శత్రునదిన్నరుం గడవఁ దెప్పొదేవుఁ దోమున్మిము॥

2 * నదిజగురుల్గొడు ; జలము సైంధవుడు ; శకుని

సుడియు ; రవిజుండు, ద్రౌణి, కృపుడు తరంగలు,

మొసకులున్నీలు ; వెల్లిరా, జెనఁగు పగతు

తేటి నరుఁ గడుపు నోడ యాకృష్టుఁ దోము !!

దుద్యోధనుఁడువెల్లి : దురధిగమ శరాసి
 వైతమ్ములుగల శత్రుతటినిఁ
 బాండవమధ్యమ ప్రవరుఁ దేయొడచే
 దాఁబనేరిచె :—నాయుదారతరణి.

* కేశవుఁడు, వాసవాది లోకేశనుతుఁడు
 దర్పపరిపంథి సముదగ్ర తరణమునకుఁ,
 బరమశృపఁ దోడుసడి, మిమ్ముఁ, బ్రత్యహమ్ముఁ
 గాచుఁగావుత : రసికప్రకాండులార !॥

అర్యమిత్రుల కిట్లు విన్నవించు కొందును.—

౨ : ఏమిది ? నే పట్ల విజ్ఞాపన మొనర్చుకొను నవసరముననే—యేదియో
 శబ్దము వివచ్చుచున్నది :—మంచిది ! కనుఁగొందునుగాక !

(నేపథ్యమున)

ఇదిగో, మేము ఇదిగో, మేము.

సూత్రధారుఁడు :—ఓను, ఇప్పుడు తెలిసినది.

(ప్రవేశించి)

పారిపార్థిక్కుఁడు :—దావ ! వీరేలోకో, యిట్లు,—

చం. మదగజరాజ దంతముల

మాటికి గీలువాలు దేహము

ల్వోదల, శరాశి తోమర స

మూహ విభిన్న నిజాంగకంబులుం

జెదరఁ బరస్పరమ్ము విల
సిల్లెడు వీర్యములోఁకు సూదనాన్
గదనమహాగ్ని వేల్చెదరు,
క్రౌర్యమునం దివినొంద, మేనులన్.

సూత్రదారుడు:—మరిష! నీ వెఱుంగవా యేమి? ధృతరాష్ట్రుని
పక్షమున నతని సూర్యురుతనయులు అను నయనములు నశించి,
దుర్యోధనుడు మాత్రము మిగులఁగా,—యుద్ధిష్ఠిర పక్షమునఁ
బాండవవాసుదేవు లసువులతో నలరఁగాఁ, బుడమితేండ్ల కళేబర
ములచే నిండియున్న శమంతపంచకమునం దిపుడు.—

గీ. ఇదిగో, భీమసుమోధను లెనఁగిపోరఁ
జినిఁగిపోయిన చిత్తరువునఁ గలంగు
వ్రాతవలె గ్రాలు హతగజాశ్వనృపరణము
జనవరవదైశవసతిఁ జొచ్చెను భటాళి॥

(నిష్క్రమింతురు)

స్థా ప నా

(మువ్వరుభటులు ప్రవేశింతురు)

అందఱు :—ఇదిగో, మేము. ఇదిగో, మేము.

ప్రథముడు :—

శా. వైరావాసము, బాహుళక్తి కొరగల్.

భవ్యాత్మదర్పప్రథా

గారం, బష్పరసా స్వయంవరణ రం

గంబుక, నిర్దృఢతో

దారక్రాంతికి, దావు, భూపమృతిశ

య్యాస్థాన, మాయుర్హతా

పారాగ్నిత్రతువుక, రణాశ్రమము, భూ

పాలాత్ర మార్గం బిడే॥

ద్వితీయుడు :— చక్కగా వచించితివి.

మ కరిరాట్కాయపు, గొండతాల గడునా

క్రాంతానమ స్థానముల్

బెరయం, దిక్కుల గూండ్లు గృధ్రములు గా

వింపక, రథంబుల్ రథుల్

దొరగక, మిత్తి గడించు చర్యల, ననిం

దూకొన్నరాజుల్, పర

స్పరముకూర్కొని పోరిపోరి చిరముం

బ్రాపించి రా నాకముక॥

తృతీయుడు :—అదీ యట్లే యగు.

చం కరిపరదంతి యూపమయి.

కాండపరిస్తృతదర్పమై, హత

ద్విరవదయోచ్చమై, విమత
 భీషణ పావకదీప్తమై, ధ్వజో
 త్కరసువితానమై, భటవి
 తానపు బాటుపె మంత్రమై, పత
 న్నరపకువైన యుద్ధనవ
 నం, బిదె యెంతయు భాసియంగవా ॥

౬

ప్రథ :—ఇదిగో, యీ ప్రదేశముం గనుఁడు.—

గీ. ములుకులఁ బరస్పరం బుసురులఁ దొరంగి
 పొలికలని ముంగిటం దేహములు పెరింగు
 రాజుల శరీరభూషణులు రాల్చు చలరుఁ
 బలమున నానుముక్కులఁ బులుఁగు లివిగో :

౭

ద్వితీ :—

గీ. శరశరాననయుతమయి, సకలసమర
 తంత్రములకుఁ గదంగిన దంతి—తేని
 యాయుధాగారమట్లు నితాంతబాణ
 తతిని మైచుటు వగలఁగఁ దనువు విడిచె॥

౮

తృతీ :—ఇదే. యిట చూడుఁడు.—

గీ. ఇదె వతాకాగ్ర మాలికల్వడి శిరమున,
 స్రగ్వియగు రథి, లగ్నైకకళరు. వివన్ను
 నాడునక్కలు దిగనీడ్చు చలరు, నల్లుఁ
 బల్లకిం దింపు చుట్టాల పడఁతులట్లు॥

౯

అం:—బోరా! భంజనంబున గండదంగి, కండతుండెములయి మెండుగ నిండియుండు వేదండ వాణి భట చటుల రుధిరప్రవాహాతిశయమునఁ బ్రవేశింపరానిదియు, నదవదలయి చెదరిన వర్షచర్మాతపత్ర చామర తో మర శర కుంత కవచ బంధాదికంబులఁ గలగుండు వడినదియు, శక్తి ప్రాస పరిశు భింకిపాల శూల ముగల ముద్గర వరాహకర్ణ కణయ కర్పణ శంకుశ్రాస గదా ప్రముఖాయుధములు గలదియు నగు నీశమంతిపంచమతి భయంకరముగ నున్నది.

ప్రథ:—ఇదిగో, యియ్యెడ—

చం. తునిగిన యేనుగట్లవయిఁ

ద్రోవల రక్తసదుర్ తరింపనె,

జనపతిశూన్యముల్ దొరఁగు

సారథు లీయరిదమ్ము లేడ్చు వా

హనములు, శీర్షముల్ దొలఁగి

యల్లలు పర్విదుఁ దొంటివాడుకఁ

జనియెడు నిట్టనట్టు మద

సామజము ల్దమ మావటుల్పడఁ॥

౧౦

ద్వితీ:—ఇట నిదిగో, చూడుడు! యీతావున—

చం. లలిత మధూక కోరకము

లంబలె నున్నతపింగళాక్షముల్

బలిమదవాంజాంకుక చి

భాస నమంచిత తీక్షణచువుల్

పొలుపుగ మింటఁ జొగి పొల

ముక్కలతోఁ బవడంపు వీజనర్

వలెఁ గడు విస్తృతంబులయి

సర్వెడు తెక్కలు గ్రాలు గృధ్రముల్ ౧౧

తృతీ:—

గీ. వాజి గజ నృప యోధులు వడిన కలనఁ

దరణి తీవ్రాంశువులను నంతట వెలుంగు

ప్రదర నారాచ కుంతాసి భల్లనమితి

పతితతారాశి భువి తాల్చువగిదిఁ దోచె॥ ౧౨

ప్రథ:—బౌరా: యిట్టియవస్థయందును శత్రుత్రియులు తమ మగఁటిమి విడువక కడుంగడు విరాజిల్లుచున్నారు.

౯. స్రస్తోద్వర్తితనేత్ర బంభుతతుల్

రిక్తోష్ఠ పత్తోత్కరాల్,

శస్త్రభూకుటికేసరాల్, స్వముకుటాం

చర్దివర్ధ సంపర్తికల్,

పిస్తీర్ణాంచిత వీర్యసూర్యబిదముల్

వితస్తముల్, బాజనా

శస్త్రోమోన్నతముల్, మహీశముఖముల్

శ్మేపద్మినింబోరెడి॥ ౧౩

ద్వితీ:—ఇట్టి శత్రుత్రియవీరులనుగూడ మృత్యు వాక్రమించెఁగదా! విషమ పరిస్థితులలో నున్న మానవుల కాత్మబలమువలని యుపయోగ మొందదుగదా!

తృతీ:—మృత్యువుమాత్రమే క్షత్రియులఁ నాక్రమించునది.

ప్రథ:—అందులకు సందియమేమి?

ద్వితీ:—కాదు; మీరట్లనకుఁడు.

మ. సరగఁ ఖాండవదూమ వృత్తగుణముఁ

సంశప్తకోత్సాదముఁ,

సురలోకార్తిహముఁ, నివాతకవచా

సుస్సాన్వదముఁ జాపముం

గరమందుం గొని శంభుతోఁ గలహముం

గావింపఁగా, శిష్టమౌ

శరరాజీన్ విజయుం డనిం గెడపె రా

జిత్రేపులం, దర్పులఁ॥

౧౪

అం:—ఔరా! ఈ శబ్దమేమి?

ఉ. వారిద గర్జ యేమో; పవి

పాత విచూరిత కైలశబ్దమో;

తోరపు ఎర్ర రావ భయ

తుందిలతం భువి చీచచప్పుదో;

వారిధి, మందరాద్రిఁ గల

బంధుర కందర గహ్వరంబులం

దూఱఁగ, గాలిచే నెగసి

త్రుళ్లు తరంగపుఁజాల్ల హేషయో॥

౧౫

మంచిది కనుఁగొందముగాక! (అందఱు పరిక్రమింతురు)

ప్రథ :—అహా ! ఇదిగో, చైవ్యపాయన బలభద్ర కృష్ణ విదురాదులును, గౌరవయాదవ కులదైవములును బ్రత్యక్షముగ వీక్షించుచుండ, ద్రౌపదీకేశఘర్షణమున విజృంభించిన పాండవమధ్యముండగు భీమపేనునకును, బ్రాత్యశతము వధింపబడుటచేఁ గ్రోధోద్రిక్తుడగు దుర్యోధనమహారాజునకును గదాయుధము ప్రారంభమయినది.

ద్వితీ :—

చం. కిరగిన పైఁడిబండవలెఁ

గ్రాలెడు భీమునురమ్మువెల్లెడును

దర సురహస్తిహస్తకతి

నమ్ము సుయోధనుమూఁపుఁ జెల్లెడును

దొరుల భుజద్యయాంతరము

లొందిన చందగదాయుధమ్ములం

బరిపరీ దాఁకఁ, బట్టిన య

వారణ దానిరావ మారయఁ

౧౬

తృతీ :—ఇదిగో, మహారాజా—

చం. కిరము గదల్చుగాఁ దొరఁగు

కీర్షకముం, గడుఁ గోపవహ్నికా

క్షరుచిముఖంబు, మార్పుగతి

గల్గుట వంగెడు మేను, మాటి తు

ప్పరమునఁ జాఁచుకేలు, ప్రతి

పక్షనినెత్తుటఁ దోఁగు చేగదం

బరఁగఁ జెలఁగు, వాకరిపు

మండు పవీం గల వెండికొండవాఁ

౧౭

ప్రథ :—ఇదిగో, వ్రేటులచేఁ గలిగిన గాయములనుండి జాలువాలు రక్తమునఁ దడిసిన యంగకములం దనరు నీ పాండవుం జూడుఁడు.

చం. నిటలము వ్రేలుటం దొరఁగు

నెత్తుబీతో, నిరుమూఁపు సంపెటల్

బటువఱు, వ్రేటులం గురియు

బంధురరక్త మురిమ్ముఁ గ్రమ్ము, ను

తక్కుటపు గదా ప్రహారములఁ

గాఁతు నల్లను దోఁగు గాయము

ల్పుటుతర ధాతుసార శిల

లంగల మేరున శీతఁడీదగు॥

౧౮

ద్వితీ :—

గీ. భయదగద వ్రేయు, దూఁకి బొబ్బలు వొనర్పుఁ,

దనఱుజము వేగఁ గొను దాయతలఁపు నాఁగు

నడుచు నాట్యపునడకల, విడక యడుచు

భూపుఁడు సుశీతుండు, భీముందొ బలుఁడు॥

౧౯

తృతీ :—ఈ వృకోదరుఁడు—

గీ. తల మివులలోఁతు దెగి, నెత్తు తనువుఁదడుపఁ

గొండవలె, నని, నప్రమేయుండ యయ్యు,

భిదురపాతాన ధాతువుల్ పెదరు నద్రి

రాజు మేరువునటు నేల వ్రాలఁదొడఁగె॥

౨౦

ప్రథ :—బటువగు గుదియవ్రేటులచేఁ జదిసి నడలిన యవయవములతో నేల వ్రాలుచున్న యీ భీమసేనుం జూచి—

మ. ఒకప్రేల నొగమెత్తి వ్యాసుడదె యత్యుత్సాహియై కాంచె,
ద్వితీ:—

దీనకళం ధర్మజుఁ డేగెడు విదురుఁడుం దా నశ్రువుల్ రాల్చె,

తృతీ:—

జంకక గాంధీవము గ్రీతి చేకొనె, దివిం గాంచె స్మృతుండుండు,

అం.—

ప్రేక్షకుఁడౌ రాముఁడు ద్రిప్పె నాగటిని, శిష్యస్థితి సంధింపఁగన్ ॥ ౨౦

వథ:—ఈ మహారాజు—

గీ. మాన వినయ కళా దైర్య మహితధనుఁడు,

వినయమున కిల్లు, పఠరత్నవికతి రచిత

మకుటుఁ, దిదేవల్క్య: “భీమ! పొందకుముభయము

అపమౌనం దీను వీరుడు చెనకఁ దెవుడు”

౨౧

ద్వితీ:—పరిహాసమునకు గుఱియైన భీమపేనుంకఁ జూచి, జనార్ద
నుఁడు తనతొడఁ దట్టుటచే నేదియో పైగ సేయుచున్నాఁడు.

తృతీ:—ఆసంజ్ఞవలన వాయుసుకుఁ డూఱుట గనినట్లున్నాఁడు.

ఉ. అంగగు భ్రూకుటి న్నొసటి

యందలి చెమ్మటఁ గేలజార్చి, చి

త్రాంగదమన్గదం బుజము

లందునఁ దాలిచి, బొబ్బవెట్టుచు

సింగపుఁగన్నులంబరై రు

చిం గడుపెగ్గెడు తన్ను, దీను, శ్రే

మంగని, తండ్రి, గాలిబల

మండితుఁ జేయఁగ లేచి నిల్చెడి

౨౨

ప్రథ :—అకటా : గదాయుధము మరలఁ బ్రారంభమయినది.

మ. పుడమిం బాణితలంబు రాయుచు, బుజం

బుల్లట్టుచుఁ, వాతెఱుఁ

వడి సంవష్ట మొనర్చుచు, స్మిపుల స

త్వక్రోధుఁడై యార్చుచుఁ,

గడు ధర్మాత్తకృపఁ రణ క్రమముఁ ఁ

క్రింజూచి, దుర్యోధనుం

చొడపైఁగొట్టె గదఁ మురారిసయిగం

దోడ్తోడ భీముం, డిదే॥

౨౪

అం :—అకటా : మహారాజా నేలఁ గూలెఁగదా :

తృతీ :—రక్తపాతముచే వెలుంగు నయనములతో ధరణీతలంబున కొఱగు
చున్న కురురాజుంజూచి పూజ్యుఁడు భగవంతుఁడు ద్వైపాయనుఁ
డంతరిక్షమున కెగసెను.—ఇది నిప్పుడు—

కా. మాలాసంవృతలోచనుండగుటఁ గ

న్మాటయ్యె నీవృత్త మా

తాలంకాక్షల, కాతఁ డెప్పుగని క్రో

ధంబూనె శిష్యార్థ, మా

వేఁ వేగమ చేతులం బొదివి యా

భీముఁ, యదూత్తంసుదో

రీలారక్షితు, వ్యాసునానతిని నో

లిం జేసి రాపాండవుల్॥

౨౫

ప్రతః—దొరా! అత్యంతకోపావిష్టుండగుటఁ గడుంగడు విస్ఫూరిన విలో
చనములతో భీమసేనుఁ దోసరియటం గాంచుచు, నీదిక్కునకే యరు
పెంచెడు. ఈతఁడు—

చం. వదలి చలించుజాట్లు, నెఱ
పడ్డ విశాలవిలోచనంబులుఁ,
షచమధుపాస్యదష్టమయి
మందత నించుక లేచు మాలయుం,
గుడులు శరీరముం, దొరఁగఁ
గూడఁగలాగు విసీలవస్త్రముం
బొదల, ధరితికిం దిగిన

పూర్ణశశిం బరివేషిఁ బోరెడి॥ ౨౩

ద్విదీ:—అట్లయిన మనమును బోవుదము; రండు. మహారాజాసన్నిధి
నుందము.

ఇరువురు:—మంచిది. ఇది యత్యుత్తమమయిన యభిప్రాయము.

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది విష్కంభకము

(అంత బలదేవుడు ప్రవేశించును.)

బలదేవుడు:—ఓ పార్థివులారా! ఇది పాడికాదు.

గీ. అహిత సైన్యాంతకము నాచుహలముఁ గనక
యనివి దనవంచనమును నెన్నును దెలియక,
దర్శమున, రణమున సుయోధనుని తొడయుఁ
గులవినయనంపదం గదఁ గూర్చె నితఁడు॥

౨౦

ఓయీ! దుర్యోధన! జీవములతో నొక ముహూర్తముందువు గాక!
ఇంతలో—

శా. సౌభాస్యాంతకము, నృహాసురపురో
చ్చంబైన ప్రాకారకూ
టాభీలాంకుశముం, గళిందజకు వా
ర్యాదేశకం, బర్యసుః
ప్రాభృత్సేవితముఁ హలంబుఁగొని, ఘ
ర్మాన్మకృహర్ద్రాయతం
వీ భీమోరము మళ్ల చాల్లొనరుతుఁ
హేలాగతిం జూడుమా॥

౨౧

(నేపథ్యమున)

పూజ్యులు హలాయుధులు ప్రసన్ను లగుదురుగాక:

బల:—అకటా! కనికరింపఁదగిన యిట్టి స్థితియందును, ఈ దుర్యోధ
నుఁడు నన్ననుసరించెడు ఈతఁడు—

మ. అస్పగర్దాహవ చందనోల్లసితకా
యాభుండు, శ్రీమంతుఁడుఁ

విస్మయోర్వీకణ పాటలోరుభుజు, దెం
తే, బాలీలావత
వ్యసనుంహొప్పు సుధార్థమై చిలికి దై
త్యామర్త్య లావాసుకిఁ
పెనఁ గొండన్విడఁజేయ మాఁటకు న
బ్దిం జేర, మేనీడ్చు నాఁ

౨౯

(అంతః దౌడలు విటిగిన దుర్యోధనుఁడు ప్రవేశించును)

దుర్యోధ:—ఇదిగో నేను—

గీ. అకట : భీముఁడు సమయవియతిఁ ద్యజిం,చి
గఁగ బ్రయోగింప. తతముల నదివదలగు
తొడలతో, సగముడిగిన యొడలిఁ బుడమి
బాహువుల నీడ్చుకొనుచు నీ పగిడిఁ దాల్చు॥

౩౦

పూజ్యులు హలాయుధులు ప్రసన్నులగుదురు గాక :

గీ. నేలఁబడిన నాతల మీపదాలు సోఁక
మొక్కివేఁదెద విడువుండు రోషమింక
నల కురుకుల నివాపాద్విములె బ్రదుకుత :.
పగయు రణవృత్త మేమును ముగియనిండు॥

౩౧

బల:—ఓయి దుర్యోధన ! ఒక్కింతసే పాఁగుము.

దుర్యోధ:—మీ రేమొనర్తురు ?

బల:—ఓయి ! ఆలింపుము.

గీ. హలముతోఁ జాండుసుతుల దేహములు దున్ని.

ముసలమున వారి యంశోరములను జించి.

రథగజాశ్వాలతో నని మ్రందఁజేసి,

పంపుదును విను వెనుకొన స్వర్గమునకు॥

౩౨

దుర్యోధనుఁ—వలదు, వలదు, అట్లొనర్పకుఁడు.

కౌ. వడముడి ప్రతివ ఫలించెం,

బడియె రజాంగణమునందు భ్రాతృశతం, మీ

వదువున నున్నాడను నే,

నుడుగని వగవలన నేమి యొలుగును దేవా!

౩౩

బలఁ—నీవు నాకన్నులయెదుటనే వంచించఁబడితివిగదా యని నేను
కినుక నొందుచున్నాఁడను.

దుర్యోధనుఁ—నేను వంచితఁడనని మీ రూహించుచున్నారా?

బలఁ—సందియమేమి?

దుర్యోధనుఁ—అహ! సంతోషమయినది. నాజీవితము నేఁడు సార్థకమయినది. ఏలయున—

కా. అదీస్తానల దారుణంబయిన లా

జ్ఞాన మేధీరుఁడెం

తేఁ దెల్వి నివ్విడఁజాలె, నెవ్వఁడు ధరి

శ్రీద్రోపలాల్ పోరిల్

మోదెం దా నలకఁ, మఱివ్వి యెప్పు

ల్వచ్చె హరించుదురగా,

వేదోరించె గుయుక్తి భీముఁడిట కా

నీ, గెల్వలేనా? గురూ!

౩౪

బల :—సమరమున నిన్నిటు మోసగించిన భీమసేనుడు సుఖముగ నింక
ను జీవించవలెనా ?

దుర్యోధ :—భీమసేనుడు నను మోసగించెనా యేమి ?

బల :—మతెరిచే నీక్తిమరివలన తటస్థించినది ?

దుర్యోధ :—అలింపుడు.

చ. ఎవడు హరించె దుర్యముగ

నిండుని మానముఁ బారిజాతమున్,

ఎవడు నరీం దర్శి శయ

నించును దివ్య హస్తవర్షమున్,

భువిఁ బ్రియుఁ డుగ్ర భీమగదఁ

బొంది మురారి తటాన, సక్రమా

సూప నిరతప్రియు న్నను స

మర్పణచేసెను మిత్తికిం గటా :||

౩౫

(నేపథ్యమున)

తొలఁగండి, అయ్యలారా : తొలఁగండి.

బల :—ఇదిగో, శోకాభిభూత హృదయుఁడగు ధృతరాష్ట్రుడు గాంధారి
సహితుడై, రాణివాసము దన్ననుసరింపఁగా, దుష్టియునిచేఁ జూపఁ
బడు మార్గమునఁ ద్రొటుపాటు గదిరిన నడకలతో నిటకే యరుదెంచు
చున్నాడు. ఇతఁడు :—

ఉ. తావగు పీఠకున్, సుతశ

తప్రవిభర్త విలోచనుఁడు, ద

ర్వావహ విత్తఁడు, గనక

రంజితయూవ విలంబవాహఁడు,

దేవపురావనంబున జ

వించిన శంక నరాతి శార్వరం

బా విబుధుల్ కరాంజలులఁ

నక్షలఁ జిమ్మి నృసింది వీరిని॥ ౩౧

(అంత ధృతరాష్ట్రుఁడు, గాంధారి, దుర్యోధన మహిషు లిరువురు,

దుర్జయుఁడు బ్రవేంతురు)

ధృత :—పుత్త్రా! నీవెట నున్నావు ?

గాం :—అయ్యో! కొడుకా! నీవెక్కడున్నావు. నాయనా

దేవేయలు :—ఎక్కడున్నారు మహారాజ !

ధృత :—హా! ఎంతకష్టము?

కం. అనిఁ గపటమునం బడె మ

త్తినయుఁడు నేడనుచు విని యుదారాశ్రువిలో

కనముఖము గలుగు నంధుం

డను, నయితి న్నివులనంధుఁడను నిపుడకటా॥ ౩౨

గాంధారీ : ప్రాణములతో నున్నదాననా ?

గాం :—దురదృష్టవంతురాల్ని జీవంతో ఉన్నాను.

దేవే :—మహారాజ ! మహారాజ !

రాజా :—అకటా! కష్టము! నాప్రీతినిమును విలపించు చున్నది.

గీ. మున్నెఱంగ గదామాతముల జనించు
బాదఁ, దెలిసితి నిప్పు దిప్పగిది, నాదు
నంతిపురము పడంతు లాహవధరితి
నిరవకుంతనలై చొచ్చు బియ్యకతన ॥

౩౮

ధృత :—దేవి ! గాంధారి !, కనఁబడుచున్నాఁడా దుర్యోధన నామధేయుఁ
డగు-ఆ కులాభిమాని ?

గాం :—కనపడదం లేవండి, మహారాజ !

వృత :—ఏల కనఁబడఁడు ?—అక్కటా ! వెనకియు నిటఁ బుత్రిని
గనుఁగొనఁజాలని యందుఁడనగు నేనిపు డింకను బ్రదికియున్నాను
గదా ! ఓయీ, కృతాంత హతకుఁడా !

గీ కలన రిపులను మర్దించు కడిది మగలు
వరమతు ల్దిట్టలను నూలుగురు కొమరులు
పుడమిఁ తెవరిపడిరి, పుత్రిఁడిడు నివాప
మొక్కసారియు ధృతరాష్ట్రుఁ డొందఁడగఁదొ : ॥

౩౯

గాం :—నాయనా ! దుర్యోధనా ! - జబాబైనా చెప్పరాదా ? నూలుమంది
కొడుకుల్ని పోగొట్టుకొని దుఃఖపడుతుండే మహారాజుగారికి సమా
ధానం చెప్పు తండ్రీ !

బల :—ఇదిగో, యీసాధ్వీ, మహారాజ్ఞి గాంధారి.

గీ పుత్రి పౌత్రాస్యములఁ జూడ ముదముఁగనని
కనులుగల సతి, యీ సుయోధనుఁడు వడిన
వనట ధృతిఁదూలి, యశ్రువు లెనయు భర్త
ధర్మచిహ్నము నయనబంధము ధరించె ॥

౪౦

ధృత :—పుత్రా! మిత్రేవిధ! అద్వానిశాహితే మహారాజ! నీ
చెక్కని నున్నాను?

రాజ :—ఇప్పుడు నేను నిజముగా మహారాజను.

ధృత :—ఓయీ! పుత్రిశతజ్యేష్ఠా! నాకు బ్రతివచన మొసంగుము.

రాజ :—ఇదిగో, ప్రత్యుత్తర మిస్తును. ఇట్టివృత్తాంతముచే మిగుల
లజ్జించు చున్నవాడను.

ధృత :—రమ్ము, కుమారా! నాకు నమస్కరింపుము.

రాజ :—ఇదిగో, పచ్చెదిను (లేవటోయి ఎరుట నటించును)
అక్కటా! ఇది రెండవదెబ్బ బొరా! కష్టము!

కం. తలపట్టి యాడ్చి భీముడు

బలితప్పగదఁ గొట్టినపుడు పడి నారెండూ

దుఃఖతో ననుముగ గురుపా

మల పాపప్రాణతులకట! తొలగించె గదా॥

౪౦

గాం :—అమ్మాయిలూ! ఓండి.

దేవే :—అమ్మా! ఇక్కణ్ణే ఉన్నామండి.

గాం :—మీ భర్తగారిని వెతకండి.

దేవే :—దురదృష్ట వంతురాళ్లం యిరుగో! వెళ్లుతున్నాం.

ధృత :—బొరా! యెవఁ దీతఁడు నా వత్తముం బట్టికొని లాగుమఁ ద్రోవ
సూపుచున్నాడు?

దుర్జ :—తాతగారు! నేను చుట్టియుంటి.

ధృత :—నాయన! దుర్జయ! మీ తండ్రిగారిని వెదకుము.

దుర్జ :—తాతగారు : నేను చాలా అసహించినాను.

శృంగ :—మంచిది పొమ్మ! మితండ్రిగారి యెడలోక గూర్చుండి యల
సల దీర్చిపొమ్మ.

దుర్జ :—ఇదేగో, పోతున్నానండి. తాతగారూ!

(నమిపించి)

నాయనగారూ! ఎక్కడున్నారు?

రాజు :—ఇక్కడును వచ్చెనా? సర్వావస్థలయందును హృదయమున నెల
కొనియుండు పుత్రిప్రేమ నన్ను దహించివైచుచున్నది. ఏలమన.

కం. చింతయన నేమియెఱుగఁ, డో

కింతయు, నాయంకమునన యెప్పుడుఁబరుండున్

సంతుష్టుండీ దుర్జయుఁ

దెంతే జితు నన్నుఁగాంచి మేమనుకొనునో?॥

దుర్జ :—ఇదేగో, యీ మహారాజుగారు నేలమీఁద కూర్చున్నారు.

రాజు :—పుత్రి! ఇక్కడతేల వచ్చితివి?

దుర్జ :—మీ రాలస్యం చేసినాని.

రాజు :—అయ్యో! యిట్టి మవస్థయందును బుత్రిప్రేమ నాహృదయము
నేర్పుచున్నది.

దుర్జ :—నేనూ మీవాడిలో కూర్చుంటాను. (కూర్చుండుట అభిన
యించును.)

రాజు :—అకటా! దుర్జయ! దుర్జయ! హా! కష్టము.

కం. సతతమనః ప్రీతికరుం

దతులిత నయనోత్సవుండు నగు, స్వయముగ నీ

సుతుడను చంద్రుడు, కాల

ప్రతికూలత నన్నియగుచు భాసితై నాకున్

దుర్జ :—నాయనగారూ : నన్ను మీ వాడిలో కూర్చోనియరేమి ?

రాజు :—కం. పరిచితమగు నాయొడి విడి

సరగం గూర్చుండుమొక్క నముచితపీఠిక

దిరముగఁ దొలి నీ వెక్కెడు

పరమానన మింకలేదు, బాలక ! యిదియున్

దుర్జ :—మహారాజుగా రెక్కడికి వెళ్లతారు ?

రాజు :—నా నూర్గురు సోదరుల ననుసరింతును.

దుర్జ :—నన్నుగూడ తీర్కెక్కరూ ?

రాజు :—నాయనా : పొమ్ము, భీము నిట్లడుగుము.

దుర్జ :—రండి, నాయనగారూ : మిమ్మల్ని వెనకుతున్నారు.

రాజు :—ఎవరు నాయనా ?

దుర్జ :—తాతగారు, అవ్వగారు, రాణీవాసంలో వారందఱూ,

రాజు :—పుత్తా ! పొమ్ము ; నే రాజులను.

దుర్జ :—నేను మిమ్మల్ని తీసి కెళ్తాను.

రాజు :—కుమారా : నీవింకను బసివాడవు.

దుర్జ :—(పరిక్రమించి) అమ్మా ! ఇరుగో, మహారాజుగారు.

దేవే :—హా ! హా ! మహారాజు !

ధృత :—మహారాజేడి ?

గాం :—నాకొడు కేడి ?

దుర్జ :—ఇరుగో, మహారాజగారు నేలమీక కూర్చున్నారు.

ధృత :—అక్కటా ! ఆ మహారాజితడేనా ?

గీ. మహి వసు స్తంభతుల్య ప్రమాణతనుడు,

లోకమున తేంద్రకెల్ల నేకైక నృపుడు,

ఎవడొ, యావతి, నేలఁ దానిట్లు వ్రాలి,

యకట ! ద్వారేంద్రకీలార్థ మట్టులమరు॥

గాం :—నాయనా ! దుర్యోధనా ! బిల్లకగా ఉందా ?

రాజు :—నేను నిజముగా నీ పుత్రుడనే, తల్లీ !

ధృత :—ఓహో ! ఎవరిది ?

గాం :—మహారాజ ! నేనే, దైర్యవంతులైన కొడుకులను కన్నదాన్ని.

రాజు :—నన్ను, నేడే జన్మించినవానిగాఁ దెలిసికొంటిని. తండ్రీ !

యిప్పుడు దుఃఖించుటవలని ఫలమేమి ?

ధృత :—కుమారా ! దుఃఖింప కెట్లుండగలను ?

కం. వరవీర్య బలోత్సేకముఁ,

బరమాహవయజ్ఞ నియమభరితము, త్వత్సే

దరకతము-మున్నెహత, మీ

వరుగుటతో నెల్లరిప్పుడు హతమగుదుమగా॥

(నేలపైఁ బడును.)

రాజు :—అకటా పూజ్యపాదులు జనకులు నేలవడిరి. - తండ్రిగారూ :

సాధ్వీమతల్లియగు నా తల్లి నోదార్పఁడు.

ధృత :—కుమారా : ఏమని యోదార్తును ?

రాజు :—‘యద్ధమున నేను బరాజ్ఞాబుఁడను గాలేమ’ అని. తండ్రిగారూ :

శోకము చాలించి నన్ననుగ్రహింపుఁడు.

గీ. మందు నసలమ్మునేని నే మదిఁ దలఁపక

త్వచ్చరణమాత్ర విసతికై తలనువంతు

నెట్టి మానమ్ముతో భువిఁ బుట్టివాఁడ

నెట్టి మానమ్ముతో దివి కరుగువాఁడ ||

ధృత :—

కం. ముదుసలిని, బ్రదుకఁగోరిక

వదలిన కడు పుట్టుగ్రుడ్డివాఁడను, నగు నా

కొదవిన యీ సుతశోకము

చెదరిచి ధృతి. మించి నన్నుఁ జేకొనె నకటా ||

బల :—హా ! కష్టము—

కం. తనపుత్తుండగు దుర్యోధ

ధనునియెడ నిరాశఁగలిగి తపియించెడు నీ

తనికి నిిత్యాంధునకు

న్నను నిపుడే తెల్పికొనుట నయమగు నెటులుకా॥

రాజు :—పూజ్యురాలి కిపుడొక విన్నవము.

గాం :—చెప్పవయ్యా ! నాయనా ! చెప్పు.

రాజు :—గీ. ఏ నొనర్చిన సుకృత మేదేని యున్న.

నాకు నీవె మఱొక్క జన్మంబునందు

నైతముం, దల్లివగుదువు గాతఁ, వేఱు

ప్రీతి వలదమ్మఁ, మ్రొక్కి ప్రార్థింతునమ్మ ॥

గాం :—నా మనస్సులో కోరికే నీవుకూడ పలికినావయ్యా :

రాజు :—మాలవి : నీవు నానింపుము,—

చం. బెడిదపుఁ బోరిలో భ్రుకుటి

బెట్టిదమౌగద వ్రస్సిపోయె. నా

కడిఁది యురమ్ము గాయములఁ

గాతెడు నెత్తురు హారదేశముం

దొడరె, బలాతిదోర్మగిఁ గ

నుంగొనుమీ, వ్రతకాంచనాంగదా

లడరె, ననిం బరాజ్ఞాఖత

నందఁడు నీపతి యేల చింతిలఁకా

మాల :—ఇంకా చిన్నదాన్ని. మీ సహధర్మచారిణిని. కనుకనే యీ విధంగా ఏడుస్తున్నాను.

రాజు :—పౌరవి : నీవును వినుము.

కా. వేదోక్తేష్టులఁ బ్రీతి సల్పితివి వే

వేర, బంధులం బ్రోచితి

నాదాయాదుల మించి పేర్పితి, శ్రీత

నందక్రియ ల్లార్పితిం,

దాదలెప్పటి నెన్నిదింబది దళ

ల్పాలించు తేండ్లం గలిం.

నాదర్పం బిటుగాంచి వందురగ నె

నా ? త్యాద్యకల్, మానినీ॥

పారివి:—సహగమనం చేయవలెనని ఒకటే నిశ్చయంతో ఉన్నాను.

దానివేత నేనింక ఏమవును.

రాజు:—దుర్జయ ! నీవును వినుము.

ధృత:—గాందారి ! యికదేమి ఎలుకునో ?

గాం:—నేనూ దాన్నిగూర్చే ఆలోచిస్తున్నాను.

రాజు:—పాండవులను నన్నువలె నేవింపుము. పూజ్యురాలగు

కుంతీదేవి యాజ్ఞల నిర్వర్తింపుము. అభిమన్యుని అర్పిని, ద్రౌపదిని

నీతిల్లంబోలె గౌరవింపుము కుమారా ! చూడుము—

మ. వినుత శ్రీకరుఁ డీసుయోధనుఁడిలం

బెన్నాన దీప్తాత్ముఁ డం

దెను మాతండ్రి మృతికా సమానబలు నెం

తేఁ దాకి" యంచార్తినిం

గనఁగఁబోకు. యుద్ధిష్ఠిరోరు విపుల

క్షేమాపనవ్యంపుఁ గే

లెనయం దాఁకుచు నాకుఁబ్రీతిఁ జలమీ

వే. పాండుపుత్రాశ్రీతో॥

బలి:—ఓహో ! వైరము పశ్చాత్తాపముగ మారినది!—ఓహో ! అదేదో

శబ్దము వినఁబడుచున్నది.

గీ విగత రణదుందుభి రవమ్ము. విశిఖ కవచ
తాకన్మంతాతపత్ర విస్తారతలము,
నిహతసాధి భట మిట నింగి నెవఁదొ
ధనువు మ్రోయుచు వ్యాంక్షముల్ దల్లడిలఁగ॥

(నేపథ్యమున)

గీ మన శరాసనుఁడగు సుమోధనుని గూడి
చొచ్చిన రణక్రతువు వెండి చొచ్చినాఁడ,
సాంతమగుటను నధ్వర్యుఁ డనురనట్టి
యశ్వమేధమునట్లు నేనకట : యిపుడు॥

బ॥ :—ఓహో! గురువుత్తుఁడగు నశ్వత్థామ యిశే వచ్చుచున్నాఁడు!
ఈతఁడు—

గీ పరియు తమ్మిదళములట్లు వెడఁదకనులు,
స్వర్ణయువ శనద్దీర్ఘ బాహుముగము
నెనఁగ, వెస వింటి, రుష లాగు చింద్రిధనువుఁ
గొనను గల యగ్నియుత మేరువనఁ దనర్యె॥

(అంతట నశ్వత్థామ ప్రవేశించును)

అశ్వత్థామ :—(‘మనశరాసన’-అను పద్యముం జరుపును) సమర సంరంభ
మున నుభయ సేనార్ణవము లొరయు తరుణమునఁ బైకి లేచిన
శత్రు నక్రముచే భేదింపఁబడిన శరీరములు గలవారును,—
ఓక్కింత మాత్రమే యూర్పుగమించే గొట్టు మిట్టాడుచున్న
ప్రాణములు గలవారును, రక్షప్రియులనగు రాజేంద్రులారా!
మీరెల్ల రాలింపుఁడు.—

గీ నెపమున హతౌరుడగు కురునృపతిఁ గాను,
చెడి విఫలకస్తుఁడగు సూతు కొడుకఁ గాను,
ద్రోణపుత్తుఁడ, నుద్యతాస్తుఁడ, నొకఁడ,
విమతుఁ బొడగన నిల్పితి విజయభూమి॥

కాని కేవలము విజయస్తుతిచే నాకేమాత్రము లాభమొదవని ఈ సమరసన్నాహ దోహదమునఁ బ్రియోజనమేమి?—(పరిక్రమించి)—కాదు అట్లుగాదు నాపితృపాదులకు నివాసము తొనంగు కార్యమున వ్యగ్రుడనయి యున్నపుడుగదా కురుకుల తిలకుడగు నీకౌరవేంద్రుఁడు సంచింపఁబడియె. అయినను దాని నెవఁడు విశ్వసించును?—ఏలయన—

మ. ఎవఁడేకాదశ వాహినీ నృపతు లెం
తే మ్రొక్కి యేనుల్ రథా
లవరోహించియుఁ గేల విండ్లమరఁ జే
యఁ స్వాజ్ఞ నొప్పారెనో;
యెవఁ డా రామ శరావలీధ కవచుఁ
హేవాకు భీష్ముఁ రణ
ప్రవణుఁ దాత భడించె; నాసతియె పో
రంగూరెఁ గలాప్తిచే॥

మఱి యిప్పుడా గాంధారేయుఁ డెట నున్నాఁడో గదా?—(పరిక్రమించి చూచి)—

హా! యిదిగో. అభిహత గజ తురగ నర రథ ప్రాకార మధ్యమున సమర శరధి పారగుడగు కురువ్రథుఁడు వడి యున్నాఁడు, ఈతఁడు—

గీ. బొమ్మికికము వీడి కురులరక్మలు సెలంగ,
నంగముల గదవేట్ల గాయముల నెత్తు
దడువ, సంధ్యావగాహి యస్తమిత తరణి
చరమగిరి మస్తకల వ్రాలుకరణి వెలిగె॥
(సమీపించి)—ఓయీ ! కురురాజా ! ఏమిది ?

రాజు :—గురువుత్తా ! అనంతుష్టికిఁ దగినఫల మిది.

అశ్వత్థామ :—కొరవేంద్రా ! నీకు సత్కారమూలమును మరల నేఁగలి
గింతును.

రాజు :—నీవేమి చేయఁగలవు ?

అశ్వ :—అలింపుము.

గీ. ఆహవోద్యతు, గరుఁడుపై నమరువాని
ఘనచతుర్ముఖ, శంఖచక్రధరకరునిఁ,
గృష్టుని, సపాండుతనయు, సంకీర్ణలేఖ్య
చిత్రపటమట్లు శస్త్రాగ్రేఁ జెదరనడుతు॥

రాజు :—వలదు. అట్లనకుము.

మ. ధరణీదేవి యొడిం బరుండె నభిషి
క్తం బెల్లరాద్యంశమునా,
సురలోకంబును జేరెఁ గర్ణుఁడను, భీ
ష్మండుం బదె, న్నాదుసో
దరు లానూర్వరు మత్సమక్షమున యు
ద్ధాన స్మృతింబొంది, రో

గురుపుత్రా! మన మిట్టులుంటి మిత్ర నీ
కోదండము స్వీడుమా ॥

అశ్వ :—కురురాజా!

కం. భండన మొనర్చునెడ, నా
పాంశుసుతుడు కేశవమిత్ర బట్టితివిచి. యు
ద్ధండగద నూరుయుగముఁ బ్ర
చండభవద్దర్శ మొక్కసారి హసించె॥

రాజ :—కాదు. నీవట్లనుట తగదు. రాజులు నానకరీరులు. మాన్యమే
నే నీనిగ్రహముం బరిగ్రహించితి. చూడు గురుపుత్రా!

కా. పాంచాలిం దలవట్టి జూదమున నీ
ద్వకలేదె హస్తంబుతో.
నెంచంటో కలిమన్యు బాలుడనియేక
హింసింపలేదే, సుతుం.
బంచంలేనె వనాశి కక్షములచే
వంచించి యవ్వారి. నే
కించిత్తో యిత్ర వారు చేసినది న
న్నిర్దర్పు సల్పక సభా ॥

అశ్వ :—నేను మనః పూర్వకముగ నపుడే నిశ్చయించు కొంటివి.

కం. ఇదిగో, నీకయి, నాకయి.
కదనమునం బడిన వీరకాంక్షలునకై
విదితముగఁ బ్రతిన వట్టితిఁ
జుదువును నేఁ బాడవుల నిశాసమయమునకా॥

బలః—గురువుత్త్రుడు వచించినట్లే జరుగఁ గలదు.

అశ్వః—పూజ్యఁ డీతఁడు బలరాముఁడు.

దృతః—అకిటాః నందనము ప్రత్యక్షమయినది కదా!

అశ్వః—శ్రీదుర్జయ! యిటుగమ్ము.

కం. నిజజనకుఁడు విక్రమమున

భుజబలమునఁ గనిన రాజ్యమున కభిషేకా

ది జిహ్వుతలు లేకయ, భూ

భుజఁడవుగా వెలయుమయ్య - భూదేవోక్తిః

రాజః—అహా! హృదయప్రీతి సందించితీ. నాయనువు లరుగునట్లున్నవి.

ఇదిగో. యిది నా పితృ పితామహాదులగు శంతను ప్రభృతులు; తర్జా
గ్రసరులగు నా నూర్వురు సోదరులదే విలిచియున్నారు. ఇదిగో
యిక్కడను గాకపక్షధరుఁడగు నభిమన్యుఁడై రావత మధిరోహించి,
యింద్రుని హస్త మవలంబించి, నాతోఁ గ్రుద్ధుఁడై యేదియో పలుకు
చున్నాఁడు ఊర్వశ్యాద్యస్సరోగనలు నన్నుఁ బారి వేష్టించి
యున్నారు. ఇవిగో, మూర్తిమంతములగు మహార్థవములు! ఇవిగో
గంగావ్రముల మహానదులు! కాలఁగిడే, ననుఁదేర వేయి రాయంచ
లు పూన్పఁగడిన వీరవాహినియగు విశూనముం బంపి యున్నాఁడు.
ఇక నిటఁ బోయివత్తును (దివంగతుఁ డగును).

(యవనిక దిగజాటును).

ధృత :—

చ॥ ముని సుమనోధనమ్ములఁ ద

పోవన భూముల నాశ్రయించెదన్

దనయుల పోకడన్ విఫల

తం గను రాజ్య మిసీ : నశించుతన్

అశ్వ :—

చనియెద బాణపాణినయి

హృత్తిక సంహరణార్థమే, నిదే !

(భరత వాక్యము)

బలి :—

మన జనపాలకుం డరుల

మట్టిదఁగించి ధరిత్రి నేలుతన్॥

(ఎల్లరు నిష్క్రమింతురు)

శ్రీ—శ్రీ—శ్రీ

Raja Printers, 2, Thathamuthiappan Street, Madras-1

14519